

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-23>

УДК 364.65

ПІДТРИМКА ТА СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ЧАСТКОВОЮ ПРАЦЕЗДАТНІСТЮ

SUPPORTIG AND STIMULATING FOR ECONOMIC ACTIVITY OF PEOPLE WITH DISABILITIES AND PARTIAL WORKING CAPACITY

Горемикіна Юлія Володимирівна

кандидат економічних наук,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
Національної академії наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1580-7993>

Котенко Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи
Національної академії наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3237-8182>

Horemykina Yuliia, Kotenko Tetiana

Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

У статті розглядаються питання підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю. Виокремлено дві основні площини, які характеризують дану проблематику: соціальну відповідальність держави та відповідальність індивіда за власне благополуччя. Представлено чотири напрями реалізації соціальної відповідальності держави перед особами з інвалідністю та частковою працездатністю: інтеграція цих осіб до ринку праці, соціальне обслуговування, освітні послуги, забезпечення відповідності інфраструктурних об'єктів та транспорту потребам даної категорії громадян. Визначено потреби осіб з інвалідністю та частковою працездатністю у площині відповідальності за власне благополуччя і необхідність здійснення певних зусиль при їх задоволенні: пошук роботи, звернення за наданням соціальних послуг, звернення до лікарів, налаштованість людини на співпрацю з державою, зокрема Державною службою зайнятості, службами, що надають соціальні послуги, іншими державними установами системи соціального захисту. Запропоновано основні напрями реалізації соціальної відповідальності держави особам з інвалідністю та частковою працездатністю.

Ключові слова: особи з інвалідністю та частковою працездатністю, зайнятість, соціальна відповідальність, економічна активність людей з інвалідністю та частковою працездатністю.

В статье рассматриваются вопросы поддержки и стимулирования экономической активности людей с инвалидностью и частичной работоспособностью. Выделены две основные плоскости, характеризующие данную проблематику: социальной ответственности государства и ответственности индивида за собственное благополучие. Представлены четыре направления реализации социальной ответственности перед лицами с инвалидностью и частичной работоспособностью: интеграция этих лиц на рынке труда, социальное обслуживание, образовательные услуги, обеспечение соответствия инфраструктурных объектов и транспорта потребностям данной категории граждан. Определены потребности лиц с инвалидностью и частичной трудоспособностью в плоскости ответственности за собственное благополучие и необходимость осуществления определенных усилий при их удовлетворении: поиск работы, обращение за предоставлением социальных услуг, обращения к врачам, настрой человека на сотрудничество с государством, в частности Государственной службой занятости, службами, предоставляющими социальные услуги, другими государственными учреждениями системы социальной защиты. Предложены основные направления реализации социальной ответственности людям с инвалидностью и частичной работоспособностью.

Ключевые слова: люди с инвалидностью и частичной работоспособностью, занятость, социальная ответственность, экономическая активность людей с инвалидностью и частичной работоспособностью.

This article considers the issues of supporting and stimulating for economic activity of people with disabilities and partial working capacity. The urgency of the topic of the article is caused by the important social task for Ukraine as a state. This task is to help people with disabilities and partial working capacity to integrate into the modern Ukrainian society and to create equal opportunities for all citizen, that is the priority direction for the activity of the Ministry of Social Policy of Ukraine today. The purpose of the study is to identify measures for supporting and stimulating the economic activity of people with disabilities and partial working capacity and to develop the practical recommendations for this important issue. The methods of the presented research are general scientific methods, which are: analysis and synthesis, comparisons and analogies, logical generalization. Authors have defined two main planes that characterize this issue, which are: the social responsibility of the state and the responsibility of the individual for their own well-being. Besides, it was founded that there are four areas of implementation of social responsibility of the state to people with disabilities and partial disability such as: the integration of these people into the labor market, social services, educational services, ensuring of the compliance of infrastructure facilities and transport to the needs of this category of citizens. The article underlines the basic needs of people with disabilities and partial disability in terms of responsibility for their own well-being and the need for making certain efforts to meet them. These needs are: job search, application for social services, consulting doctors, willingness to cooperate with the state, including the State Employment Service and other services, that providing social services, other state institutions of the social protection system. The main directions of realization of social responsibility of the state to people with disabilities and partial working capacity are offered.

Keywords: people with disabilities and partial working capacity, employment, social responsibility, economic activity of people with disabilities and partial working capacity.

Постановка проблеми. Україна позиціонує себе як соціальна держава, суспільство якої поділяє гуманістичні цінності і прагне рівних можливостей участі на ринку праці та в економічних відносинах для кожного незалежно від статі, походження, наявності інвалідності. Така сама позиція притаманна і для більшості цивілізованих країн. Отже, без підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю не можливо уявити сучасної державної соціальної політики як в Україні, так і у інших європейських країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці такі, як А.М. Колот, Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, О.Р. Ярська-Смірнова, Ф. Піментал, С. Девсон, С. Крупа розглядають теоретико-методологічні питання соціальної роботи з інвалідами та з людьми з частковою працездатністю, визначають основні аспекти організації та планування заходів соціальної політики щодо даної категорії осіб, наголошують на проблемах їх реабілітації, на шляхах розвитку законодавства щодо їх соціального захисту, на важливості та необхідності створення рівних можливостей на ринку праці для усіх його учасників, і головне особам з інвалідністю та частковою працездатністю через надання їм додаткової підтримки. О.М. Волгіна та О.Л. Іванова розробили методичні рекомендації та інструментарій для здійснення соціального супроводу людей з інвалідністю на робочому місці з урахуванням законодавства України, принципів та методології програм підтриманої зайнятості, затверджених Європейською спілкою підтриманої зайнятості (European Union of Supported

Employment) [1]. С. Богданов та Б. Мойса в аналітичній записці надали пропозиції щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, розглянули міжнародний досвід, дослідили моделі функціонування політики зайнятості осіб з інвалідністю в окремих країнах, запропонували шляхи поліпшення державної політики у визначеній сфері [2]. Ю. Чалюк зазначає важливість імплементації європейських соціальних стандартів, у тому числі норм Конвенції МОП № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення та Європейського кодексу соціального забезпечення Ради Європи [3; 4]. Отже, попри значну увагу науковців і практиків до розробки проблематики щодо підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю, зокрема, досліджень інтеграції осіб з інвалідністю до ринку праці, реалізація прав людей з інвалідністю в українських реаліях і досі залишається актуальною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підтримка та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю є важливим і необхідним заходом щодо створення рівних умов на ринку праці зокрема та у суспільстві загалом. В Україні 10 % громадян мають інвалідність [5]. Тому необхідні радикальні та невідкладні заходи щодо покращення стану даної категорії осіб. Нині доцільним є запровадження моделей підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю, що сприятиме активній участі осіб з інвалідністю та частковою працездатністю у реалізації свого права на працю та можливості їх

професійного розвитку. Подолання існуючих проблем у осіб з інвалідністю при інтеграції до ринку праці (зокрема: недостатність професійного досвіду, освітнього рівня, компетенцій у осіб з інвалідністю та частковою працездатністю; відсутність гнучких можливостей зайнятості; низький рівень розвитку соціальної інфраструктури, зокрема непристосованість транспорту для осіб з інвалідністю та частковою працездатністю; в центрах зайнятості та інших закладах соціального обслуговування для людей з інвалідністю та частковою працездатністю брак індивідуального підходу, відсутність професійних консультацій для роботодавців щодо зайнятості осіб з інвалідністю та частковою працездатністю [1]) є сьогодні надзвичайно актуальною в Україні. Отже, підтримка та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю потребує подальшого дослідження та обґрунтування заходів щодо реалізації державної політики стосовно забезпечення осіб з інвалідністю та частковою працездатністю рівними умовами на ринку праці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою представленої роботи є визначення заходів підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю, розробка практичних рекомендацій стосовно двох основних площин, які характеризують дану проблематику: соціальну відповідальність держави та відповідальність індивіда за власне благополуччя. Методами представленого дослідження є загальнонаукові методи: аналізу і синтезу, порівнянь та аналогій, логічного узагальнення. Вихідними даними виступають офіційні статистичні дані оприлюднені Міністерством соціальної політики України, статистичні дані громадських та міжнародних організацій, публікації вітчизняних науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підтримка та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю – це комплекс заходів, який реалізується органами влади через застосування принципів соціальної відповідальності та постулату необхідності соціального залучення осіб з інвалідністю та частковою працездатністю до усіх сфер суспільного життя (у тому числі і до ринку праці), з метою забезпечення можливостей для цих громадян створювати пропозицію своєї робочої сили для виробництва товарів і надання послуг та (або) забезпечення можливостей для цих громадян вести повноцінне життя. Даний

комплекс заходів може включати: професійне навчання, підготовку чи перепідготовку осіб з інвалідністю та частковою працездатністю, сприяння у пошуку підходящої роботи, підготовку інфраструктурних об'єктів та транспорту у населених пунктах до користування особами з інвалідністю, розробку та впровадження спеціальних програм щодо працевлаштування осіб з інвалідністю та частковою працездатністю, матеріальну підтримку таких громадян у вигляді соціальних допомог або виплат, надання їм інших видів соціальних послуг, інформаційні кампанії щодо недопущення дискримінації осіб з інвалідністю.

В Україні станом на 01.01.2020 року підтримки та створення рівних можливостей потребують 2 млн 703 тис. осіб з інвалідністю [6]. Право застосовувати свою працю особам з інвалідністю та частковою працездатністю гарантує Конституція України. Питання праці осіб з інвалідністю регулюються як загальним законодавством з питань праці, таким як Кодекс Законів про Працю України від 10.12.1971 № 322-VIII (КЗпПУ), Закони України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI, «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР, «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII тощо, так і спеціальним законодавством – Законом України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 876-XII, «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV, а також нормативно-правовими актами, що прийняті на виконання, зокрема законодавства щодо інвалідності. Зокрема, антидискримінаційні положення визначені статтею 2.1 КЗпПУ, яка забороняє будь-яку дискримінацію у сфері праці, до прикладу, порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників. Ця норма поширюється й на людей з інвалідністю. З одного боку, особи з інвалідністю володіють усіма трудовими правами, що й особи без інвалідності, а з іншого, держава надає низку гарантій для людей з інвалідністю, метою яких є їх включення на ринок праці [2].

Крім того, Україною ратифіковано низку міжнародних актів для зміцнення позицій осіб з інвалідністю на ринку праці, серед них: Конвенція МОП № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів», № 173 «Про захист вимог працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця»; Декларації ООН «Про права розумово відсталих осіб», «Про права інвалідів», «Про стандартні правила

забезпечення рівних можливостей для інвалідів», Конвенція про права осіб з інвалідністю, Європейська соціальна хартія, рекомендації Ради Європи [7].

Соціальну підтримку осіб з інвалідністю та частковою працездатністю у законодавчому полі України регламентують Закони України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII, «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14.01.1998 № 16/98-ВР, «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 № 2148-VIII, «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV та вже згадані Закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» і «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні».

Висвітлюючи тематику підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю, в першу чергу необхідно враховувати той факт, що можливості застосовувати свою працю у осіб, які належать до даної групи, можуть суттєво відрізнятись. Для одних громадян, які мають інвалідність I чи II групи участь на ринку праці є практично неможливою, тому їхні очікування від держави пов'язані переважно з наданням соціальних послуг, допомог, виплат. Державна політика стосовно таких громадян повинна надавати їм можливості бути повноцінними членами суспільства та жити максимально комфортним життям, наскільки це можливо враховуючи стан їхнього здоров'я. У контексті економічної активності ці заходи характеризуються як пасивна підтримка.

Для іншої категорії громадян, які мають III групу інвалідності або частково зберегли працездатність участь на ринку праці є цілком можливою, а інколи просто необхідною для забезпечення того матеріального становища, яке дасть змогу підтримувати достатній для задоволення базових потреб і лікування рівень життя. Економічна активність таких громадян визначається двома важливими факторами: активною політикою зайнятості з боку держави та поведінкою самих громадян на ринку праці. Зрозуміло, що для таких людей громадян актуальними є інші заходи підтримки, зокрема сприяння у працевлаштуванні, професійне навчання, підготовка чи перепідготовка, тобто йдеться про активну підтримку зайнятості. Разом з цим, для осіб, які частково зберегли працездатність, над-

звичайно важливою умовою участі на ринку праці є пристосування інфраструктури до їхніх потреб. Добре розвинена і пристосована до потреб різних категорій населення інфраструктура у поєднанні з особистими зусиллями осіб з інвалідністю та частковою працездатністю здатна значно підвищити ефективність інтеграції даної категорії громадян до ринку праці. Причому роль поведінки самої особи на ринку праці потребує окремої уваги, оскільки настанови та побажання будь-якої особи стосовно працевлаштування значною мірою визначають її вибір місця роботи, професії або рішення щодо необхідності працювати взагалі.

Підтримку та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю доцільно розглядати у двох площинах: соціальна відповідальність держави та відповідальність самої особи (індивіда) за власне благополуччя. Відповідальність особи за власне благополуччя означає усвідомлення нею своїх потреб та (або) потреб членів своєї родини і необхідності здійснення певних зусиль (які не повинні суперечити інтересам інших осіб) щодо задоволення цих потреб, зокрема, пошук роботи, звернення за наданням соціальних послуг, звернення до лікарів. Відповідальність особи за власне благополуччя передбачає також і налаштованість людини на співпрацю з державою, яка може бути представленою Державною службою зайнятості або службами, що надають соціальні послуги чи іншими державними установами системи соціального захисту у питаннях вирішення своїх життєвих проблем. Даний вид співпраці варто розглядати як готовність особи бути не лише пасивним отримувачем соціальних послуг і очікувати позитивного результату у вирішенні проблем від державних служб, виключно сприймаючи надану допомогу як належне, а й, по-перше, здійснювати самостійні кроки у напрямку покращення свого становища та становища своєї родини у суспільстві, по-друге, брати участь у плануванні заходів соціального обслуговування, і, по-третє, добросовісно виконувати рекомендації надані працівниками відповідних служб. Ця позиція є своєрідною конструктивною альтернативою патерналістським настроям певної частини отримувачів соціальних послуг, пільг і виплат, спрямованою на підвищення їх особистої активності, проте вона зовсім не означає зняття відповідальності з держави за надані послуги та створені можливості.

На жаль, сьогодні в Україні відсутні ґрунтовні дослідження стосовно поведінки осіб з інвалідністю та частковою працездатністю, не відомі установки цієї категорії щодо участі на ринку праці та співпраці з соціальними службами. Проаналізувати можна лише статистичні дані стосовно звернень осіб з інвалідністю за послугами Державної служби зайнятості у регіонах України, однак такі показники прямо не характеризують поведінкові особливості цих громадян. Загалом за даними Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна асамблея людей з інвалідністю» кількість осіб з інвалідністю працездатного віку, тобто від 18 до 60 років, складає 1 мільйон 478 тисяч. Працевлаштованими з них є лише 530 тисяч осіб. Не зважаючи на те, що кожного року кількість осіб з інвалідністю, що працюють, збільшується, загальна їх цифра не перевищує навіть половини всіх працездатних людей з інвалідністю [8]. Аналогічні показники зайнятості осіб з інвалідністю подає і Міністерство соціальної політики України – чисельність працюючих осіб з інвалідністю станом на 1 січня 2018 року становила 670,2 тис. осіб, у тому числі 530,4 тис. працездатного віку [9].

Інші дані стосовно працевлаштування осіб з інвалідністю наводить правозахисна організація «Права людини» у звіті за 2017 рік: серед 2 млн 62,259 тис. людей з інвалідністю працездатного віку, тобто кількість непрацевлаштованих сягає 73,8 % [10]. Водночас стандарти Міжнародної організації праці зазначають, що необхідним є працевлаштування принаймні половини із загальної чисельності осіб із інвалідністю, які проживають в країні [11]. Для порівняння зазначимо, що в Австралії рівень економічної активності серед чоловіків з інвалідністю складає майже 60 %, жінок – 46 %, у Великій Британії – 50 %, у Німеччині рівень економічної активності серед людей з тяжкою формою інвалідності складає 38 %. У Швеції рівень економічної активності серед осіб з інвалідністю складає 68 %. В Італії працює 55 % осіб з інвалідністю. Єврокомісія визнає, що рівень зайнятості у країнах ЄС становить 50 % [2, с. 20–21].

Другу площину підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю безперечно представляє собою соціальна відповідальність держави представленої центральними та місцевими органами влади, підконтрольними їм службами, організаціями, установами перед громадянами з інвалідністю та частковою працездатністю. В першу чергу йдеться про місцеві органи влади, які є

краще проінформованими про потреби членів громад, де вони функціонують, у тому числі і осіб з інвалідністю та частковою працездатністю. Соціальна відповідальність цих органів виражається у відповідальному ставленні до виконання своїх власних і делегованих повноважень, якісному наданні публічних послуг, ефективній взаємодії з населенням відповідних територіальних громад, бізнесом, громадськістю тощо; відповідальність за результати своїх рішень в економічній, соціальній, культурній, політичній сферах життєдіяльності громади, а також і стосовно довкілля. Метою діяльності органів місцевого самоврядування має бути забезпечення гідного й якісного життя у громаді [12, с. 161–162]. Для осіб з інвалідністю та частковою працездатністю це фактично означає: сприяння створенню робочих місць, де вони можуть бути працевлаштовані, на території громади їх проживання, забезпечення відповідності інфраструктури та транспорту їхнім потребам, доступу до низки соціальних послуг, що відповідають державним стандартам, у тому числі послуг Державної служби зайнятості, інтегрованого та інклюзивного навчання, здійснення контролю місцевих органів влади за умовами праці даної категорії громадян, проведення інформаційних кампаній щодо протидії дискримінації за ознакою інвалідності та формування толерантного ставлення суспільства до осіб з інвалідністю.

Соціальна відповідальність центральних органів влади стосовно підтримки та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю виражається у розробці законодавчих актів, які захищають права та інтереси цих громадян (зокрема, на ринку праці), формуванні державної політики спрямованої на їх залучення в усі сфери суспільного життя, гарантування їм гідного рівня життя та дотримання інших соціальних зобов'язань. Отже, соціальна відповідальність держави перед особами з інвалідністю та частковою працездатністю охоплює чотири основні напрями: інтеграцію цих осіб до ринку праці, соціальне обслуговування, освітні послуги, забезпечення відповідності інфраструктурних об'єктів та транспорту потребам даної категорії громадян (рис. 1).

Інтеграція осіб з інвалідністю до ринку праці – важлива складова забезпечення прав людини у демократичному суспільстві. Не викликає сумнівів необхідність створення рівних умов на ринку праці для усіх працівників. Таким чином, особи з інвалідністю є бенефіціаріями тих же заходів на ринку, що й решта шукачів роботи

Рис. 1. Основні напрями реалізації соціальної відповідальності держави перед особами з інвалідністю та частковою працездатністю

Джерело: складено авторами

та працівників і можуть та повинні одержувати додаткову підтримку від держави [13].

На сьогодні Міністерство соціальної політики України розробляє низку заходів щодо інтеграції осіб з інвалідністю до ринку праці, зокрема: оплачувані контракти з роботодавцями на навчання та стажування людей з інвалідністю на робочому місці; компенсація

роботодавцю протягом двох років з моменту працевлаштування зарплати, податків та соціальних внесків, сплачених за працюючу людину з інвалідністю, у розмірі 50–100 % фактичних витрат у залежності від ступеню інвалідності працівника; розвиток програми надомної праці людей з інвалідністю в інтересах бюджетних закладів [14].

Соціальне обслуговування та соціальний захист осіб з інвалідністю в Україні реалізується через мережу закладів соціального обслуговування та заходів матеріальної підтримки цих осіб. Можливе також і встановлення компенсації фізичним особам, які надають особам з інвалідністю соціальні послуги, однак розмір даних компенсацій є мізерним і станом на 1 січня 2020 року відповідно до даних Державної служби статистики України середній розмір компенсації непрацюючим фізичним особам, які надають соціальні послуги становив 206,94 грн [6].

Ю. Чалюк наголошує на важливості імплементації європейських соціальних стандартів, у тому числі норм Конвенції МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення та Європейського кодексу соцзабезпечення Ради Європи, які дадуть змогу провести оцінку сценаріїв реформування систем соціального страхування і соціальної допомоги та їхньої відповідності стандартам МОП, а також зміцнення тристороннього партнерства у питанні соціального захисту в умовах економічних негараздів і адаптації законодавства із соціальних питань до європейського законодавчого поля [3; 4].

Забезпечення доступності інфраструктурних об'єктів і транспорту для осіб з інвалідністю повинно стати одним з пріоритетних напрямів діяльності місцевої влади незалежно від розмірів населених пунктів. На сьогодні можна констатувати деякі позитивні зрушення у великих містах, зокрема з кожним роком збільшується кількість одиниць міського транспорту обладнаного таким чином, щоб ним могли скористатись особи з інвалідністю, пандусів, табличок-вказівників виконаних шрифтом Брайля тощо. Однак, ситуація

залишається далекою від повної доступності інфраструктурних об'єктів і транспорту для усіх громадян. У малих населених пунктах такі об'єкти здебільшого є іще менше доступними для осіб з інвалідністю.

Сучасні освітні послуги для осіб з інвалідністю передбачають насамперед інклюзію починаючи з раннього віку. Такий підхід починає реалізовуватись у системі національної освіти, можна констатувати наявність інклюзивних класів у школах з передовим педагогічним досвідом, певне покращення доступу осіб з інвалідністю до вищої та професійної освіти, різноманітних навчальних курсів завдяки розвитку сучасних технологій. Разом з цим, головним чином поки що йдеться про окремі практики, а не про систему загальної інклюзивної освіти в Україні.

Висновки. Важливим завданням для України є наближення до європейських показників зайнятості осіб з інвалідністю і частковою працездатністю, активізація їхньої економічної активності як рівноправних членів суспільства. Виконання даного завдання зможе забезпечити поєднання зусиль у двох розглянутих площинках: соціальної відповідальності держави та відповідальності індивіда за власне благополуччя. Першим кроком у цьому напрямі має стати проведення досліджень щодо визначення реальних потреб осіб з інвалідністю і частковою працездатністю на ринку праці та їхніх установок щодо потенційної чи реальної зайнятості. Крім того, вбачається необхідність у ревізії заходів, які здійснюють центральні та місцеві органи влади для створення рівних можливостей на ринку праці для усіх громадян та стимулювання економічної активності людей з інвалідністю та частковою працездатністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волгіна О.М., Іванова О.Л. Соціальний супровід людей з інвалідністю на робочому місці : посібник. ПРООН в Україні, Спільна Програма «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні». Київ : Ваіте, 2018. 36 с. URL: <http://ud.org.ua/images/documents/350/%D0%D1%96.pdf>
2. Богданов С., Мойса Б. Пропозиції щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. Київ : Лабораторія законодавчих ініціатив, 2017. 40 с.
3. Чалюк Ю.О. Соціальні тренди Великої четвірки ООН: МОП, ЮНЕСКО, ФАО, ВООЗ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 35. С. 12–20. (Серія «Економіка і менеджмент»).
4. Чалюк Ю.О. Імплементація в Україні європейських соціальних стандартів. *Економічні студії*. 2019. Вип. 3(25). С. 173–177.
5. Реалізація прав людей з інвалідністю в українських реаліях. 16 квітня 2018 р. / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2441269-realizacia-prav-ludej-z-invalidnistu-v-ukrainskih-realiah.html>
6. Соціальний захист населення України 2019 : стат. зб. [Електронний ресурс] / відп. за вип. І.В. Сенік; Державна служба статистики України. Київ, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf

7. Працевлаштування людей із інвалідністю в Україні: формальність і реалії / Commons. Спільне. URL: <https://commons.com.ua/uk/pratsevashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi/>
8. Освіта та працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні: якою є реальна статистика? / Національна асамблея людей з інвалідністю. URL: <http://naiu.org.ua/osvita-ta-pratsevashtuvannya-osib-z-invalidnistyu-v-ukrayini-yakoyu-ye-realna-statystyka>
9. Соціальний звіт за 2017 / Міністерство соціальної політики України. Київ, 2018. URL: <https://www.msp.gov.ua/files/zvitu/sz2017.docx>
10. Річний звіт 2017 / Правозахисна організація «Права людини». Київ, 2017. URL: <http://prava-lyudyny.org/wp-content/uploads/2015/09/Zvit2017.pdf>
11. Ткаліч Олена. Працевлаштування людей із інвалідністю в Україні: формальність і реалії. URL: <https://commons.com.ua/ru/pratsevashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi>
12. Горемикіна Ю.В., Калашнікова Т.М. Специфіка соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 25. С. 158–163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_25_35
13. Горемикіна Ю.В., Котенко Т.М. Інтеграція осіб з інвалідністю до ринку праці. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика* : зб. наук. пр. Київ : КНЕУ, 2019. № 1. С. 85–96.
14. У Мінсоцполітики анонсували «нові стимули» для працевлаштування людей з інвалідністю. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-invalidnist-proekt-pratsevashtuvannya/31313958.html>

REFERENCES:

1. Volhina, O.M., & Ivanova, O.L. (2018) *Sotsialnyi suprovid liudei z invalidnistiu na robochomu mistsi: posibnyk* [Social support of people with disabilities in the workplace: a manual]. Kyiv: Vaite. (in Ukrainian)
2. Bohdanov, S. & Moisa, B. (2017) *Propozytsii shchodo pratsevashtuvannya osib z invalidnistiu* [Proposals for employment of persons with disabilities]. Kyiv: Laboratoriia zakonodavchyykh initsiatyv. (in Ukrainian)
3. Chaliuk, Yu.O. (2019) Sotsialni trendy Velykoi chetvirky OON: MOP, YuNESKO, FAO, VOOZ [Social trends of the great four UN: the ILO, UNESCO, FAO, WHO]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanities University*, 35, 12–20. (in Ukrainian)
4. Chaliuk, Yu.O. (2019). Implementatsiia v Ukraini yevropeyskykh sotsialnykh standartiv [Implementation of european social standards in Ukraine]. *Ekonomichni studii – Economic Studies*, 3(25), 173–177.
5. Realizatsiia prav liudei z invalidnistiu v ukrainskykh realiakh (16 kvitnia 2018 r.) / Ukrinform [Realization of the rights of people with disabilities in the Ukrainian realities. April 16, 2018 / Ukrinform]. Retrieved June 19, 2021. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2441269-realizatsiia-prav-lyudej-z-invalidnistiu-v-ukrainskikh-realiah.html>
6. Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy 2019: stat. zb. (2020) [Social protection of the population of Ukraine 2019: stat. zb.]. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_szn_2019.pdf
7. Pratselvashtuvannya liudei iz invalidnistiu v Ukraini: formalnist i realii. Commons. Spilne [Employment of people with disabilities in Ukraine: formality and realities. Commons. Common]. Retrieved from: <https://commons.com.ua/uk/pratsevashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi/>
8. Osvita ta pratsevashtuvannya osib z invalidnistiu v Ukraini: yakoiu ye realna statystyka? Natsionalna asambleia liudei z invalidnistiu [Education and employment of people with disabilities in Ukraine: what are the real statistics? National Assembly of People with Disabilities]. Retrieved from: <http://naiu.org.ua/osvita-ta-pratsevashtuvannya-osib-z-invalidnistyu-v-ukrayini-yakoyu-ye-realna-statystyka>
9. Sotsialnyi zvit za 2017 (2018) Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy [Social report for 2017. Ministry of Social Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/files/zvitu/sz2017.docx>
10. Richnyi zvit 2017 (2018) Pravozaehysna orhanizatsiia «Prava liudyny» [Annual Report 2017. Human Rights Organization «Human Rights»]. Retrieved from: <http://prava-lyudyny.org/wp-content/uploads/2015/09/Zvit2017.pdf>
11. Tkalych, Olena (n.d.). *Pratselvashtuvannya liudei iz invalidnistiu v Ukraini: formalnist i realii* [Employment of people with disabilities in Ukraine: formality and realities]. Retrieved from: <https://commons.com.ua/ru/pratsevashtuvannya-lyudej-iz-invalidnistyu-v-ukrayini-formalnist-i-realiyi>
12. Horemikina, Yu.V., & Kalashnikova, T.M. (2018) Spetsyfika sotsialnoi vidpovidalnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannya [Specificity of social responsibility of local self-government bodies]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 25, 158–163. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_25_35 (in Ukrainian)
13. Horemikina, Yu.V., & Kotenko, T.M. (2019) Intehratsiia osib z invalidnistiu do rynku pratsi [Integration of persons with disabilities into the labor market]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka – Social and labor relations: theory and practice*, 1, 85–96.
14. У Мінсоцполітики анонсували «нові стимули» для працевлаштування людей з інвалідністю. Radiosvoboda.org [The Ministry of Social Policy announced «new incentives» for employment of people with disabilities. Radiosvoboda.org]. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-invalidnist-proekt-pratsevashtuvannya/31313958.html>